

ԹՈՒՐՔ-ՉԻՆԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ

***Բանալի բառեր (Keywords).* աշխարհաքաղաքակա-
նություն, եվրասիականություն, աշխարհակարգ, ռազմա-
վարություն, կողմնորոշում, համագործակցություն, հիմ-
նախնդիր, Կարածաշրջան:**

ԽՍՀՄ փլուզումից հետո, երբ երկրներ աշխարհը դարձավ միաբնեռ, Թուրքիան կորցրեց հակախորհրդային պատենչի իր դերը: Ստեղծված նոր աշխարհակարգի պայմաններում Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունը նոր երանգավորումներ ստացավ, որում առկա է ազդեցության տարածման միտումը դեպի արևելք ընդհուպ Միջին Ասիայի թյուրքալեզու ժողովուրդներով բնակեցած տարածքներ: Այս կոնտեքստում թուրք-չինական հարաբերությունները զարգացման նոր և առավել խոր համագործակցության փուլ են մտել: Երկկողմ հարաբերությունների նման մերձեցումը թույլ է տալիս կարծել, որ այն սերտորեն աղերս ունի Թուրքիայի արտաքին քաղաքական արևմտյան կողմնորոշումից դեպի արևելյան հնարավոր փոփոխության հետ: Այս հանգամանքի համար առկա են այնպիսի գաղափարական հիմքեր, ինչպիսին եվրասիականությունն է և պանթուրքիզմը: Սույն հոդվածում մենք կանդրադառնանք թուրք-չինական հարաբերությունների զարգացմանը, կփորձենք գնահատել դրանց նշանակությունը Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության գերակա ուղղություններում և այդ հարաբերությունների կարևորությունը համաաշխարհային քաղաքականությունում: Կփորձենք հասկանալ նաև, թե թուրք-չինական հարաբերությունների զարգացումը որքանով կարող է փոփոխության ենթարկել Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունը, կամ հնարա-

վոր է այն էականորեն ազդի Թուրքիայի և իր ռազմավարական դաշնակից ԱՄՆ-ի հարաբերությունների վրա:

Նախ պետք է նշել, որ Թուրքիային Չինաստանը գլխավորապես հետաքրքրել և հետաքրքրում է որպես առևտրային գործընկեր իր մեծ շուկայով և առաջարկած արտադրանքով: Թերևս այս տեսանկյունից Չինաստանի նկատմամբ Թուրքիայի ցուցաբերած հետաքրքրությունը լավագույնս բնորոշվում է Թուրքիայի նախկին նախագահ Քենան Էվրենի հետևյալ արտահայտությամբ. «Որքան լավ կլինի, եթե մենք կարողանանք նարինջ վաճառել յուրաքանչյուր չինացու»: Երկկողմ առևտրի ծավալների արագ աճի մասին են խոսում նաև թվերը: Չինաստանը Թուրքիայի արտահանման շուկայում զբաղեցնում է 14-րդ տեղը¹: 2000-ին երկկողմ առևտուրը կազմել է 2 միլիարդ ամերիկյան դոլար, այսօր այն հասնում է 24 միլիարդ ամերիկյան դոլարի²: Նախատեսվում է մինչև 2015-ը երկկողմ առևտուրը հասցնել մինչև 50 միլիարդ ամերիկյան դոլարի, իսկ մինչև 2020-ը 100 միլիարդի: 2000-ից 2006-ը ընկած ժամանակահատվածում Ռուսաստանից դեպի Թուրքիա ներմուծումը աճել է 105% նույն ժամանակաշրջանում ներմուծումը Գերմանիայից աճել է 350%, իսկ Չինաստանից՝ 618%³:

2010թ. Վեն Զիանբաոի Թուրքիա կատարած այցի ժամանակ որոշվեց թուրքական և չինական համատեղ միջոցներով կառուցել Էդիրնե-Կարս երկաթուղին: 2012թ. Չինաստանի փոխնախագահ Հի Զիպինգի այցի ժամանակ համաձայնություն կայացավ երկաթուղու շինարարության և միջուկային էներգիայի ոլորտում համագործակցության շուրջ: Թուրքիան պլանավորում է հիմնել 5000 կմ երկարությամբ երկաթուղի,

¹ Questioning Turkey's China trade, Aktay Atli, Volume 10, number 2, p. 108, <http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/altay%20atli%C4%B1.pdf>, 10.08 2014

² <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-china.en.mfa>

³ Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relation, by Yitzhak Shichor, Copyright © 2009 by the East-West Center, Policy studies 53, P 37, <http://www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/ps053.pdf>, 01.08 2014

ներառյալ արագընթաց երկաթուղիներ, որոնք պետք է կառուցվեն չինական ընկերությունների հետ⁴: 2012թ.-ի փետրվարին Չինաստանի փոխնախագահ Սի Ցզինպինի Թուրքիա կատարած այցի ժամանակ կողմերի մեջ համաձայնագիր կնքվեց, որի համաձայն երկկողմ առևտուրը հնարավոր է կատարել թուրքական լիրայով և չինական յուանով: Սակայն պետք է նշել, որ Չինաստանը միակ երկիրը չէ, որի հետ Թուրքիան առևտուրը իրականացնում է ազգային դրամով: Իրանի և Ռուսաստանի հետ նույնպես առևտուրը իրականացվում է այդ երկրների և Թուրքիայի ազգային դրամներով: Այնպես որ, Չինաստանի հետ առևտուրը ԱՄՆ դոլարով չանելը Թուրքիայի կողմից հակաամերիկյան տնտեսական նոր քաղաքականություն դիտելը այնքան էլ հիմնավոր չէ: Դա ավելի շատ ուժեղ ինքնուրույն արտաքին քաղաքականություն կարելի է որակել: Եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ Ռուսաստանը համարվում է Թուրքիայի առևտրային երկրորդ գործընկերը (առաջինը Գերմանիան է, իսկ երրորդը Չինաստանը), և այն չի ազդել թուրք-ամերիկյան հարաբերությունների վրա, ապա չնայած թուրք-չինական տնտեսական փոխհարաբերություններում առկա հսկայական գումարների, դեռևս վաղ է ենթադրել, որ այն էականորեն կազդի թուրք-ամերիկյան հարաբերությունների վրա:

Չինաստանը Թուրքիային հետաքրքրում է նաև էժան զինվորական արտադրանք ունենալու առումով: 1996թ. Թուրքիայի և Չինաստանի միջև պայմանագիր կնքվեց, որով նախատեսվում էր Թուրքիայում հիմնել 150 միլիոն դոլար արժողության WS1 հրթիռների արտադրություն⁵: Թուրք-չինական

⁴Turkey-china relations: rising partnership. 2013, 4, 15, selcicolakoglu, p. 40. http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/2013415_3selcukcolakoglu.pdf, 15.08.2014

⁵Turkey-china relations: rising partnership. 2013, 4, 15, selcicolakoglu, p. 40. http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/2013415_3selcukcolakoglu.pdf, 22.08.2014

հարաբերություններում իրադարձային եղավ 2010թ. Թուրքիայում անցկացված համատեղ զորավարությունը: Այն անցկացվեց ՆԱՏՕ-ի բազայում և մինչև Թուրքիա ժամանելը չինական ավիացիան երկու կանգառ ունեցավ՝ Պակիստանում և Իրանում: Այս քայլով Չինաստանը ցանկանում էր ընդգծել իր ռազմավարական հետաքրքրությունը Միջին Ասիայում, որտեղ ԱՄՆ-ը ռազմական ներկայությունը այնքան էլ ընդգրկուն չէ⁶: Թուրք-չինական վերոնշյալ զորավարությունների վերաբերյալ ԱՄՆ պաշտպանության փոխնախարար Ջեյմս Կլեյդը հայտարարեց, որ այդ զորավարությունները խոսում են Թուրքիայի բազմավեկտոր արտաքին քաղաքականության մասին⁷: Այսինքն՝ Վաշինգտոնը, գոնե պաշտոնական մակարդակով, այդ զորավարություններում հակամերիկյան մեսիջներ չտեսավ: 2013թ. սեպտեմբերի 26-ին, Թուրքիան հայտարարեց, որ չինական ընկերությունը հաղթել է Թուրքիայի հրթիռային համակարգը արդիականացնելու համար հայտարարված մրցույթում, որը արժե 3 միլիարդ ամերիկյան դոլար: Այս նույն մրցույթին մասնակցում էին նաև ամերիկյան և ռուսական ընկերություններ: ԱՄՆ-ը, ողջունելով թուրք-չինական հարաբերությունների զարգացումը, այնուամենայնիվ, փորձեց ձախողել այս գործարքը, կամ գոնե մասնակցություն ունենալ դրան⁸: Այս առիթով իր անհանգստությունը հայտնեց Թուրքիայում ԱՄՆ դեսպանը, ով հայտարարեց, որ դա կարող է վատ անդրադառնալ թուրք-ամերիկյան հարաբերությունների վրա: Սրան ի պատասխան՝ նախագահ Գյուլը հայտարարեց, որ Թուրքիան հաշվի է առնում է իր դաշնակիցների շահերը, բայց

⁶ Тер-Арутюнян А., Турецко-китайские отношения, http://www.noravank.am/rus/articles/security/detail.php?ELEMENT_ID=5186, 3.12.2010

⁷ http://www.portalostranah.ru/view.php?id=205_08.08.2014

⁸ Zurong W., US Intervention in China-Turkey Military Cooperation?, <http://www.chinausfocus.com/foreign-policy/us-intervention-in-china-turkey-military-cooperation/>, 08.08.2014

Թուրքիայի շահերը իրենց համար առաջնային են⁹: Սակայն արդյունքում մի շարք խնդիրների պատճառով այդ գործարքը կյանքի չկոչվեց:

Թուրք-չինական ռազմական համագործակցության հնարավոր զարգացումները և դրանց բնույթն ու նպատակը հասկանալու համար անհրաժեշտ է կանգ առնել մի շարք վիճակագրական տվյալների վրա: Պետք է նկատել, որ Չինաստանից ձեռք բերված ռազմական արտադրանքը կազմում է Թուրքիայի բանակի ձեռքբերումների չնչին մասը և էական ազդեցություն չունի թուրքական բանակի սպառազինության վրա: Թուրքիան ինքնուրույն ապահովում է իր ռազմական արտադրանքի 54%-ը: 1998-2007թթ. Թուրքիան Չինաստանից գնել է 39 մլն ամերիկյան դոլարի զինտեխնիկա, որը կազմում է թուրքական բանակի ձեռքբերումների 1%-ից քիչ¹⁰, իսկ մնացած սպառազինությունը Թուրքիան ձեռք է բերում այլ երկրներից և դրանում առյուծի բաժին է կազմում արևմուտքից ձեռք բերված սպառազինությունը¹¹:

Թուրք-չինական հարաբերությունները սերտորեն կապված են եվրասիականության գաղափարախոսության հիման վրա ընթացող քաղաքական գործընթացների հետ: ԽՍՀՄ փլուզումից հետո Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունը որոշ փոփոխություններ կրեց: Նախագահ Թ. Օզալը արտաքին քաղաքականության մեջ սկսեց կիրառել այսպես կոչված «ակտիվիզմի» ուղղությունը: Այն ենթադրում էր Ռուսաստանին Կովկասից և Կենտրոնական Ասիայից դուրս մղելու քաղաքականության իրականացում¹²: Աշխարհի միաբնեռ դառնալուց հետո եվրասիականությունը նոր ձևա-

⁹ <http://www.tert.am/ru/news/2013/10/24/ricardone-china/>, 17.08.2014

¹⁰ Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relation, by Yitzhak Shichor, Copyright © 2009 by the East-West Center, Policy studies 53, p. 41.

¹¹ <http://www.mei.edu/content/sino-turkish-relations-overview>, 08.08.2014

¹² Սաֆրաստյան Ռ., Թուրքիան և Կիպրոսյան հիմնախնդիրը. Մեծ խաղի դրվագներ: 21-րդ դար, 2(12), Երևան, 2006, էջ 78:

կերպումների և ընկալումների կարիք ունեցավ: Եվրասիականությունը այլևս չէր ընկալվում որպես խորհրդային երկրների կողմնորոշում, այն արդեն ընկալվում էր որպես աշխարհաքաղաքական գործոն, որը կարող է հակազդել ամերիկանացմանը: Չնայած այն հանգամանքին, որ Թուրքիան ՆԱՏՕ-ի անդամ է, թուրքերի հետ էթնիկ ընդհանրություն ունեցող ազգերով բնակեցված Միջին Ասիան թուրքական պետություն ստեղծելու համատեքստում միշտ եղել է Թուրքիայի թե՛ քաղաքական թե՛ հասարակական շրջանակների հետաքրքրություններում¹³:

Ըստ նախկին արտգործնախարար, ներկայիս վարչապետ Ահմեթ Դավութօղլուի՝ Թուրքիան իր արտաքին քաղաքականության մեջ պետք է առաջնորդվի և նեոպանթուրքիզմով, և նեոսումանիզմով, և եվրասիականությունով: Թուրքական ծագումով ամերիկացի հետազոտող Սեներ Աքթյուրքը, ուսումնասիրելով թուրքական եվրասիականությունը համարում է, որ այն նպատակ ունի հաշտեցնել նախկին կայսրությունները՝ Թուրքիան և Ռուսաստանը: Հեղինակի բնորոշմամբ՝ թուրքական եվրասիականության կառուցվածքային առանձնահատկության մեջ գլխավորը Ռուսաստանի և Թուրքիայի պայքարն է ընդդեմ Արևմուտքի¹⁴:

Եվրասիականությանն անդրադառնալիս չպետք է շրջանցել նաև եվրասիականության գաղափարախոս և այդ գաղափարի տարածման գործում մեծ ավանդ ունեցող Ալեքսանդր Դուգինինին: Վերջինս պանթուրանիզմը համարում է եվրասիականության բաղկացուցիչ մասը¹⁵: Եվրասիականության

¹³ Թուրքիայի նախկին նախագահ Սուլեյման Դեմիրելին հաճախ էր խոսում թուրքական աշխարհի մասին «արդիատիկ ծովից մինչև Չինական մեծ պատ»:

¹⁴ Միմավորյան Ա., Գաղափարախոսական հոսանքները Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության համատեքստում, 26. 07.2010, http://www.noravank.am/arm/articles/detail.php?ELEMENT_ID=4956

¹⁵ Devlet N., When Russian Eurasianism Meets Turkey's Eurasia, The german marshal found of teh unites states strengthening transatlantic cooperation Analysis march 8, 2012, p. 2.

գաղափարը Թուրքիայում տարածելու համար Ալեքսանդր Դուզինը բավականին ակտիվ քայլեր է իրականացրել: Նրա եվրասիականության վերաբերյալ գրած գրքերը հրատարակվում են Թուրքիայում և ծառայում որպես բուհական դասագրքեր: Ըստ Դուզինի՝ Չինաստանը Ռուսաստանի ամենավտանգավոր աշխարհաքաղաքական հակառակորդն է: Հետևաբար, ըստ դուզինյան եվրասիականության, ապագայում Եվրասիայում պետք է լինի երկու մեծ կայսրություն՝ ռուսական և իսլամական¹⁶: Դուզինը, որպես նոր իսլամական կայսրության հիմնադիր, տեսնում է Թուրքիային և եվրասիականության տեսության հիման վրա ստեղծվելիք աշխարհակարգը համարում է միջոց՝ պայքարելու ԱՄՆ-ի և Չինաստանի դեմ: Անկախ դուզինյան եվրասիականության տեսությունից և դրանում Թուրքիայի ունեցած դերակատարությունից, Թուրքիան մեծ հետաքրքրություն ունի միջինասիական տարածաշրջանում, որտեղ նրա շահերը աղերսվում են Չինաստանի և Ռուսաստանի հետ: Թուրքական եվրասիականության հայեցակարգը խոր արմատներ գցեց քեմալիզմի հակառակորդների մոտ: Արդյունքում Թուրքիայի քաղաքական և զինվորական վերնախավում ի հայտ եկան մարդիկ, ովքեր հնարավոր համարեցին արևելամետ ռազմավարական գծի ընտրությունը¹⁷:

Թուրքական եվրասիականության նկատմամբ արևմուտքի հնարավոր վերաբերմունքը դիպուկ է ներկայացրել Չինաստանի Ժողովրդագրական գիտությունների ակադեմիայի դոկտոր Ջաո Լինգլինը: Ըստ Ջաո Լինգլինի՝ Թուրքիան Ժամանակակից պանիսլամիզմի և պանթուրքիզմի հիմնաքարն է և նրա դերը միջինասիական երկրներում թերագնահատելը սխալ կլինի: Արևմուտքը կարող է այս փաստը օգտագործել իր ռազմական ներկայությունը տարածելու համար¹⁸: Այ-

¹⁶ Նույն տեղում:

¹⁷ Սաֆրաստյան Ռ., նշված հոդ., էջ 79:

¹⁸ *Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relation*, by Yitzhak Shichor, Copyright © 2009 by the East-West Center, Policy studies 53, p. 47.

սինքն՝ թուրքական եվրասիականությունը դժվար թե հանգեցնի Թուրքիայի Ռուսաստանի հետ դաշինք ստեղծելուն: Ավելին, այն կարող է նպաստել Միջին Ասիայի ամերիկանացման փորձերին: Չնայած թուրք-ամերիկյան հարաբերություններում երբեմն լինում են անհամաձայնություններ կարևոր հարցերի շուրջ, ինչպիսին եղավ Իրաքյան պատերազմի ժամանակ, այնուամենայնիվ, այդ անհամաձայնությունները, ինչպես նաև եվրասիականությունն ու թուրք-չինական բարեկամական հարաբերությունները բավարար չեն Թուրքիայի համար ԱՄՆ-ի դաշնակցի կարգավիճակից հրաժարվելու համար:

Այսօր Չինաստանում ապրում է յոթ թյուրքալեզու փոքրամասնություն¹⁹: Այս ազգերի մեջ մեծ է ույղուրների թիվը, որոնք թուրք-չինական հարաբերություններում առանցքային տեղ են զբաղեցնում: Ույղուրական տարածքը՝ Արևելյան Թուրքեստանը, Չինաստանի վերահսկողության տակ է գտնվում արդեն 250 տարի: Չինացիները այն վերանվանել են «Սյանձին», որը նշանակում է «գրավված հողեր»²⁰: Սյանձինի տարածքը 1.66 մլն. քվմ է, իսկ բնակչությունը 15.6 մլն, որից 11 միլիոնը ույղուրներ են: Սյանձինի հյուսիսային հատվածում 1945-1949թթ. Մոսկվայի օգնությամբ ստեղծվել և գոյություն է ունեցել Արևելա-թուրքեստանյան հեղափոխական Հանրապետությունը: Մակայն Մաո Յզեդունի հաղթանակից հետո այն այլևս պետք չէր Կրեմլին, հետևաբար դադարեց գոյություն ունենալ և մտավ Չինաստանի կազմի մեջ՝ որպես ինքնավար շրջան²¹: Այնուհետև չինական իշխանությունները փորձում էին Սյանձինում վերաբնակեցնել չինացիների և

¹⁹ Fidan G., Sino-Turkish relations: AN overview, <http://www.mei.edu/content/sino-turkish-relations-overview>, 08.08.2014

²⁰<http://wordyou.ru/v-mire/erdogan-stal-pervym-tureckim-liderom-posetivshim-ujgurskuyu-provinciyu.html>, 25.08.2014

²¹ Майнаев Б., Уйгуры – этническая бомба в великой китайской стене, <http://www.ca-c.org/datarus/majnaev.shtml>, 18.07.2014

փոփոխել նահանգի ժողովրդագրական պատկերը: Այս քաղաքականության արդյունքում Սյանձինում մշտապես պահպանվում էր լարված իրադրությունը և տեղի էին ունենում հակակառավարական ելույթներ, որոնք երբեմն սուր բախումների տեսքով էին արտահայտվում: Սյանձինի ույղուրների վիճակը համեմատաբար բարելավվեց Դեն Սյաոպինի օրոք. շատ մզկիթներ վերականգնվեցին, մեծ թվով Ղուրանի դպրոցներ հիմնվեցին, 1980-ականներին մուսուլման ույղուրներին կենտրոնական կառավարությունը, ելնելով իր դիվանագիտական շահերից, աջակցում էր այցելել նավթով հարուստ մուսուլմանական երկրներ²²: Սակայն դեպի Սյանձին մեծ թվով մուսուլմանների այցելությունը և երկկողմ շփումը հանգեցրեց ույղուրների մոտ նոր գաղափարների ձևավորմանը²³: 1990-ականներին միջինասիական երկրներն աջակցում էին ույղուրներին, փորձելով տարածաշրջանում ձևավորել մուսուլմանական համերաշխություն: Սակայն Չինաստանը կարողացավ նրանց ետ պահել նման գործունեությունից: 1998թ. Շանհայ 5-ի երրորդ գագաթնաժողովի ժամանակ կողմերը համաձայնվեցին համատեղ պայքարել էթնիկ անջատողականության, ահաբեկչության, կրոնական ծայրահեղականության դեմ: 2001թ. ՇՀԿ-ի հիմնադրումից հետո այս համագործակցությունն ավելի խորացավ:

Հակաչինական գործողություններում ույղուրները ակնկալում են նաև Թուրքիայի օգնությունը, սակայն Չինաստանը մի շարք քայլեր է ձեռնարկել, որոնց արդյունքում Թուրքիան զրկված է ույղուրներին օգնելու հնարավորությունից: 2000թ. փետրվարի 14-ին ստորագրվեց անվտանգության վերաբերյալ երկկողմ պայմանագիր, որով կողմերը համաձայնության եկան համատեղ պայքարել անջատողականների

²² On over view of Xinjiang problem, Debasish Cnoudhary, World focus, China today, volume 27, number 3, march 2006, p. 27.

²³ Նույն տեղում, էջ 21:

դեմ, ովքեր կապառնան Թուրքիայի և Չինաստանի տարածքային ամբողջականությանը²⁴: Չինաստանը Սյանձինի ուղուրների հետ կապված ցանկացած խնդրին Թուրքիայի միջամտությունը դիտում է որպես միջամտություն իր ներքին գործերին: Թուրքիայի գործողություններն այս հարցում բավականաչափ կաշկանդված են քրդական հարցի առկայության պատճառով: Չինաստանում ուղուրների գործոնը Թուրքիայի կողմից երբեմն օգտագործվում է բարելավելու և զարգացնելու թուրք-չինական հարաբերությունները: Թերևս Անկարայի կողմից նման մոտեցմամբ էր պայմանավորված 2012թ. Էրդողանի այցը Սյանձին:

Սակայն թուրք-չինական հարաբերություններում միշտ չէ, որ հաջողվում է ուղուրական գործոնը օգտագործել վստահության ամրապնդման համար: 2009թ. հուլիսին Թուրքիայի նախագահ Աբդուլահ Գյուլի Չինաստան կատարած այցից մի քանի օր հետո Սյանձինում ուղուրների կազմակերպած հակաիշխանական ցույցերի ժամանակ գոհվեցին հարյուրից ավելի ուղուրներ: Այս իրադարձությունը սրեց թուրք-չինական հարաբերությունները: Էրդողանը շտապեց այդ դեպքերը որակել որպես «ցեղասպանություն»: Թուրքիայում պաշտոնական մակարդակով կոչ արվեց չգնել չինական արտադրանք: Թուրքիայի նման քաղաքականությունը դժգոհությունների ալիք բարձրացրեց Չինաստանում, հասկապես երիտասարդության շրջանում: Բայց թուրք-չինական հարաբերությունների լարվածությունը շուտով մոռացվեց, քանի որ համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի պատճառով Թուրքիան խնդիրներ ունեցավ իր ավանդական շուկաներում. Եվրոպայում, Ռուսաստանում և ԱՄՆ-ում: Նման պայմաններում

²⁴ Ethno-Diplomacy: The Uyghur Hitch in Sino-Turkish Relation, by Yitzhak Shichor, Copyright © 2009 by the East-West Center, Policy studies 53, p. 46.

Թուրքիան շտապեց վերականգնել նախկին բարեկամական հարաբերությունները Չինաստանի հետ²⁵:

Այսպիսով, թուրք-չինական հարաբերությունների զարգացումը կարելի է դիտարկել որպես աշխարհաքաղաքական զարգացումների շրջանակներում տեղի ունեցող գործընթաց, որտեղ Թուրքիան, որպես տարածաշրջանային հզոր պետություն, ունենալով ռազմավարական հարաբերություններ գերտերություններից ԱՄՆ-ի հետ, փորձում է զարգացնել հարաբերություններ մեկ այլ գերտերության՝ Չինաստանի հետ: Այս իրողությունում Թուրքիան փորձում է երկու կողմերի հետ հարաբերություններից մաքսիմալ օգուտ քաղել, չվտանգելով մի երկրի հետ հարաբերությունները հանուն մյուսի:

О ТУРЕЦКО-КИТАЙСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Ваагн Акопян

(Резюме)

Турция, являясь союзником США на Ближнем Востоке, имеет также близкие партнёрские отношения с Китаем, что в некоторых случаях рассматривается как стратегическое отношение, которое вызывает беспокойство у Запада. В данном контексте важное место имеет изучение отношения Китая как мировой державы с Турцией как региональной державы, для того чтобы понять главные направления внешней политики Турции и ожидаемые изменения в этих направлениях.

²⁵ <http://www.csef.ru/index.php/ru/politica-i-geopolitica/project/416-china-and-its-role-in-a-new-world-order/1-stati/883-Turkish-Chinese-Relations>, 23.08.2014